

נא לשמור על קדושת העלון
אין לקרוא בשעת התפילה.
מומלץ לקרוא בשולחן שבת!

אוצרות הפרשה

פרשיות "מטות" – "מסעי"

"נקום נקמת בני ישראל מאת המדיינים" [מטות - לא, ב].

הקב"ה אמר למשה רבנו ע"ה: "נקום נקמת בני ישראל מאת המדיינים", ואילו משה אמר לבני ישראל: "לתת נקמת ה' במדין". מדוע הוא שינה?

אלא, שהקב"ה מרוב אהבתו לישראל, כשקרה מה שקרה ועשרים וארבעה אלף מישראל מתו במגפה, אמר לנקום על מה שהמדיינים עוללו לעם ישראל. אבל משה רבנו רצה להראות לעם ישראל עד כמה חמור מה שעשו מדין, שהחטיאו את עם ישראל, ובכך הם יותר גרועים משאר האומות שהצרו לישראל, כי גדול המחטאיו יותר מן ההורגו, לכן כשדיבר משה עם בני ישראל, לא אמר: כעת נינקום את "ניקמתכם" על עשרים וארבעה אלף איש מישראל שנהרגו במגפה בגללם, אלא "ניקמת ה'". הנקמה אינה על הגופים שהרגו אלא על הנשמות ששרפו!

ואם תאמר, הרי זה שינוי מדבריו של הקב"ה? – אין זה שינוי, כי קודשא בריך הוא, אוריתא וישראל חד הוא. נקמת בני ישראל זו נקמת ה'. הכול אחד. לכן אחרי המלחמה קצף משה על בני ישראל ואמר להם: "החיתם כל נקבה הן הנה היו לבני ישראל בדבר בלעם למסור מעל בה' על דבר פעור ותהי המגפה בעדת ה'". בגלל בנות מדין שהחטיאו את ישראל קרתה המגפה, לכן היה אסור להשאיר אותן בחיים.

עוד מובא במדרש: "הן הנה היו לבני ישראל בדבר בלעם – מה היה דבר בלעם? אמר להם (בלעם למדיינים): אפילו אתם מביאים כל הצבאות שבעולם, אין אתם יכולים להם! שמא רבים אתם מן המצריים? אלא בואו ואני נותן לכם עצה מה תעשו, אלוקיהם של אלו שונא זימה הוא, העמידו להם נשיכם ובנותיכם לזימה, והן שטופים בזימה ואלוקיהן שולט בהן, שכל זמן שישראל עושין רצונו הוא נלחם להם, שנאמר: 'ה' ילחם לכם', ובזמן שאין עושין רצונו, כביכול הוא נלחם בס, שנאמר: 'ויהפך להם לאויב הוא נלחם בס'".

לכן, כיוון שהן החטיאו את ישראל בדבר שאין יותר הרס ממנו, לכן חייבים לנקום את נקמת ה'. מסיבה זו, אומר רבנו בחיי, נאמר על מלחמת מדין "ולא ניפקד ממנו איש". הייתה זו המלחמה היחידה שנכנסו והרגו ובזזו ולקחו רבבות בשבי, ואף אחד בישראל לא נפגע, כי זו הייתה "נקמת ה'" – מלחמת קודש, לכן אף אחד לא נפגע.

ביאור נוסף מדוע שינה משה ואמר: "נקמת ה'" ולא "נקמתכם", אומר ה"כלי יקר": אם היה אומר להם משה: "נקמתכם", אולי היו אומרים שהם מוותרים, סולחים למדיינים ושוב אין צורך להילחם בהם. לכן אמר להם שזו "נקמת ה'", וכך לא יוכלו לשנות ממה שהצטוו (דורש ציון).

"ויכתוב משה את מוצאיהם למסעיהם על פי ה' ואלה מסעיהם למוצאיהם" [מסעי - לג, ב].

מעשה בעגלון יהודי, תושב רוסיה הלבנה, שהיה עמל יומם ולילה, ומוציא את נשמתו עבור פרנסת ביתו. בלילה חורפי, חשוך ומושלג, רכב העגלון ביער עבות, כשלתע נשמעה חריקה צורמת. אחד מאופני העגלה נשר מצירו והתגלגל לצד הדרך. העגלון ירד מעגלתו, שנטתה על צידה, וניסה לחבר את הגלגל למקומו בעזרת חבלים, יתדות עץ ואילתורים שונים. במשך זמן רב התאמץ העגלון להרכיב את האופן לתושבתו אך ללא הועיל. כשראה כי כל ניסיונותיו היו לשווא, החל העגלון לבוסס את רגליו בשלג העמוק, בתקווה להשיג עזרה במקום ישוב הקרוב.

במשך שעות ארוכות שרד העגלון את דרכו, כשגופו הקפוא רטוב, תשוש ומורעב. הוא כמעט התעלף ומעד בשלג הרך והטובעני, כשלתע נראתה לעיניו קרן אור נוצצת שהבליחה מבית מרוחק.

בשארית כוחותיו דידה העגלון לעבר הבית, והלם בחוזקה על הדלת. היה זה ביתו של רב העיירה שישב בעת ליל ועסק בתורה, עד שהנקישות העזות קטעו את חוט מחשבותיו... "כבוד הרב!" נאנח העגלון, "עגלתי נעצרה על אם הדרך, בקושי שרכתי את רגלי עד לכאן, אנא הגש לי משהו חם לשתות, בטרם תפרח נישמתי מגופי!"

הרב מיהר להזמין את העגלון לביתו פנימה, הושיבו בסמוך לתנור המוסק, הביא לו בגדים יבשים להחלפה, וכיבד אותו במשקה חם ובמיני תרגימא. כאשר רוחו נרגעה וגופו התחמם קמעא, סקר העגלון המותש את הבית הדל והמסודר, שרוהט בכלים פשוטים ונעימים לעין. "מה רב ההבדל ביני לבין הרב!" התרוצצו המחשבות בראשו, "הלא הוא זוכה לשבת וללמוד בשלווה וברוגע, הספרים פתוחים לפניו, ממש גן עדן עלי אדמות, ואילו אני נאלץ לעמל קשות, ולרכוב על עגלתי בעלטה ובכפור, מבלי שיעלה בידי ללמוד מאומה!"

בעל העגלה הביט בפני הרב והמתין לרגע בו יחדל מלימודו. הזמן חלף לאיטו עד שהרב התעורר משרעפיו ופנה אל העגלון בחום: "אכלת מספיק? השבת את נפשך? אולי זקוק אתה לעוד דבר מה?"

"אין בפי מילים להודות לכבודו!" נענה העגלון, "ברוך ה', אכלתי, שתיתי ונחתי, וכוחותיי שבו אלי, אך מחשבה אחת מנקרת במוחי ללא הרף. הרי אני כה עמל ומתייגע בעולם הזה, ואף על פי כן אינני זוכה לקורטוב של שלווה. לעומת זאת, הרב איננו טורח בעולם הזה כלל, ולמרות זאת הוא זוכה לשבת בנחת בביתו החם והנעים, ולהתענג על לימוד התורה. בטוח אני כי בעולם הבא יתהפכו היוצרות, הרב יאלץ לעמול ולטרוח, ואילו אני אשב לי בניחותא ואשתעשע בלימוד התורה באין מפריע!"

"תאר לעצמך!" השיב הרב, "אם בעולם הזה, שבעבורו אתה כה מתייגע, לא עלה בידך להשיג מאומה, בעולם הבא שבעבורו לא השקעת דבר מעודך, כיצד זה עלה בדעתך שתזכה להתענג בו?"

לעיתים אנו שוכחים כי כל קיומנו כאן בעולם הזה, הוא אך ורק כדי להכין את מקומנו בעולם הבא. ועל זאת רמז הכתוב ואמר: "מוצאיהם למסעיהם", כדי להזכיר לנו להשקיע בעבור היעד והתכלית האמיתי, ולשים אל לבנו כי העולם הזה הוא רק פרוזודור לטרקלין! (דורש ציון).

"אל אשר יצא לו שמה הגורל לו יהיה" [מסעי – לג, נד].

אחד המוסדות הגדולים ערך הגרלת ענק, שהזכיה הגדולה בה היתה מכונת משפחתית מפארת. כל פרטיס הגרלה נמכר תמורת מאתיים שקלים. אריה, שרצה להשתתף בהגרלה, פנה אל חברו זבולון והציע: "ראה נא ידי, רבותינו אמרו (ב"מ ק"ה): 'מזל לא דבי תרי עדיף, כלומר, מזלם של שנים, השתתפים ביניהם, עדיף על מזלו של אחד; מה דעתך שנרשם אחד פרטיס הגרלה, באפן שכל אחד ישלם מחצית מדמיו, ואם נזכה, נחלק את הזכיה בינינו שווה בשווה...?"

זבולון השיב בחיוב אך הוסיף: "כעת אין לי כסף, שלם בבקשה את דמי הפרטיס ואחזיר לך מאחר יותר מאה". אריה אכן שלם מאתיים, כשהוא מתפון לרש את הפרטיס עבורו ועבור זבולון. אלא, שבכל הימים הבאים, זבולון לא הגיע לשלם את חלקו, וגם כאשר פגש את אריה לא שלם את החוב. פעבר מספר ימים נערכה ההגרלה הגדולה, והפרטיס שבני אריה עלה בגורל! אריה קבל את מפתחות הרקב היקרתי, ונסע אל ביתו של זבולון (שטרם שמע אודות תוצאות ההגרלה). לאחר שספר לו שההגרלה כבר נערכה, הזכיר בעדינות את חוב מאה השקלים. זבולון התענן: "האם זכינו במשהו?", ואריה השיב: "למרבה הצער לא זכינו אפילו בפרס קטן... וכאן הגיעה תגובתו המפתיעה של זבולון: "במחילה, איני רוצה לשלם על הפרטיס... הסכום הגבוה שהם גובים עבור פרטיס אינו מצדק לנכח סכומי הזכיה הקלושים..."

ואז אריה הוציא מכיסו מכשיר הקלטה זעיר, והשמיע לזבולון את המשפט האחרון שהוציא מפיו... לאחר מכן אמר לו: "ידידי היקר, המספר שעל גבי הפרטיס שבני אריה עלה בגורל... אבל אתה כבר הצחת מפרשות שאינך מענין להיות שתף בקניית הפרטיס!"

זבולון טען כנגדו: "הפרטיס נקנה כבר מתחלה עבור שנינו, בשתפות, ומה שאמרת שאיני מוכן לשלם, אין זה אלא מאחר שהטעית אותי שלא פדיו! אלו היית מגלה לי את האמת, ודאי שהייתי מוכן לשלם את חלקי ולהשאר שתף בפרטיס!"

עם מי הדין?
תשובה
מבאר בשלחן ערוך (ח"מ סי' קע"ו סמ"א): ראובן ושמעון הסכימו להשתתף בעסק, וראובן השקיע מעות בעסק כמסכם, ושמעון עדין לא השקיע את מעותיו, וביניהם העסק הניב רווחים. אם כשבא ראובן לתבע את שמעון להביא מעותיו, הוא לא דחאו לגמרי, אלא אמר שיתן חלקו היום או מחר כשהיו בידו מעות, לא בטלה השתפות ביניהם והרווחים הם של שניהם. אבל אם שמעון דחה לגמרי את בקשת ראובן, ואמר שלא יתן את חלקו - אין לו חלק ברווחים. ואפילו אם הוא רוצה אחר כך לתן מעות, אינו יכול לחזר בו, כי כבר נעקרה השתפות (בתיבות שם סקנ"ה).

ובאר המהרש"ם (משפט שלום" שם), שכדוע, דרך השתתפים שהאחד משקיע מכספו על דעת שהשני ישיב לו מאחר יותר, ולכן, אם ראובן השקיע מכספו, הוא עשה כן גם בשליחותו של שמעון, בחשבו שהלה יעמד בדבריו ויפרע לו. אמנם כל זה שיד דוקא כאשר שמעון אכן מתנהג כדרך השתתפים ופורע את חלקו, או לפחות מתפנן לעשות זאת, אבל כיון שאמר שאינו רוצה לתן, ואינו מתנהג כדרך השתתפים - אם כן התברר למפרע, שעל דעת כן לא נתן ראובן את מעותיו עבור שמעון. לנכח הדברים, נראה שבענינו זבולון לא יזכה במאומה, שכן כפי שראינו, עד עתה הוא לא שלם את חלקו, ולאחר שנודע לו שהפרטיס לא עלה בגורל, אמר בנחרצות כי אינו מוכן לשלם, אם כן יכול אריה לטעון, שחברו גלה שאינו מתנהג כשתף, כי שתף שמתפנן להשתתף אך ורק לרווח ולא להפסד, אינו נוהג כשתף. וממילא התברר למפרע שלא על דעת כן שלם אריה את מלוא דמי הפרטיס...

לסיום: נראה שאריה לבדו זכה ברכב (אחת שאלתי).

"והוא לא אויב לו ולא מבקש רעתו..." [מסעי – לה, נג].

מעשה בבחור ראובן שהתקשה מאוד לקום בזמן לתפלה. באחד הימים הוא פנה אל חברו שמעון, שישן בחדר סמוך בפנימיה, ובקש שיעירו משנתו בשעה שבע וחצי בבקר.

למחרת בבקר נכנס שמעון לחדרו של ראובן, התקרב למטו, והנה הוא מרגיש בדבר המתרסק תחת רגלו... ראובן, שהיה שקוע בשנה, נבעת וזנק ממטו לשמע קול הרסוק... "אוי וי", זעק, "שברת את המשקפים שלי..." התברר ששמעון דרך בשוגג על משקפיו של ראובן, שהיו מנחים על הרצפה למרגלות המטה. עקשו תובע ראובן משמעון: "היה עליך להלך בזהירות, שכן נכנסת לרשות של אחרים יודע מה בדיק מנח שם, והיות והחדר היה די מואר, ויכול היית להבחין די בקלות במשקפים, עליך לשלם לי עבור הזקם!"

לעמיתו טוען שמעון: "בסד הכל התכונתי לעשות לך טובה, ולא היתה לי שום פגנה להזיק לך..." עם מי הדין?

תשובה
(א) מבאר במשנה (ב"ק כ"ז), שאדם המהלך בדרך ברשות הרבים, ונתקל בכד המנח שם ושובר, פטור מלשלם את דמי הכד, מפני שבני אדם אינם רגילים להתבונן על הארץ בדרך הליכתם. ובארנו המפרשים, שאדם אינו מהלך בבהמה שענייה מפנות אל השרקע שעליה היא פוסעת, ובנוסף לכך, האדם שקוע במחשבות תוך כדי הליכו, ואין ראשו פנוי לסקור היטב את הדרך שלפניו, ולכן נחשב נזק זה כאנס.

(ב) אמנם, כל זה אמור דוקא כאשר אדם מהלך ברשות הרבים, שאז אין דורשים ממנו להתנער ממחשבותיו ולהפנות מבטו אל השרקע, אבל בהפנסו לרשות פרטית של הולכת - עליו להבחין בארחותיו ובמנהגיו של בעל הבית, ולמקד את מבטו ולהתבונן בדרך הליכתו, שהרי יש רשות לבעל הבית להניח חפציו היכן שהוא חפץ, שלא בברשות הרבים. וממילא אם גרם הנזק לנזקים תוך כדי הליכו ברשות היחיד, הגם שהוא לא התפנן להזיק, מפל מקום הוא חייב בנזק, שכן שנינו (שם כ"ו): "אדם מועד לעולם", כלומר: האדם אחראי למעשיו וחובה עליו להשגיח היטב על מעשיו שלא יארגע נזק על ידו, ואם הזיק, אינו יכול לטען שזגג הייתי, אלא הוא מחייב בתשלום גם אם לא היתה לו שום פגנה להזיק.

לאור זאת, היה מקום לדון לחייב את שמעון בנזק המשקפים. (ג) אולם, נראה שיש לדחות טענה זו, שכן מאחר שראובן בקש משמעון להקיצו, הרי בזאת הוא נתן לו רשות להפנס לחדרו, ולהלך עד למטו, ומעתה, לגבי שמעון, החדר נחשב כ"רשות הרבים", וכבר למדנו שאין דרכם של בני אדם להתבונן על השרקע בדרך הליכתם (וראה ערוך השלחן ח"מ סי' שע"ח ס"א).

ומלבד זאת יש לטעון, שהנזק גרם מחמת פשיעת ראובן, שהרי הוא ידע שחברו עומד להפנס וללכת עד אליו כדי להעירו בבקשתו, ולכן הוא לא היה אמור להניח את משקפיו על גבי הרצפה, והיה עליו להעלות על דעתו שיתכן שחברו לא יבחין במשקפיו וידרך עליהם. ובקרט שבדרך כלל אין מניחים משקפים על הרצפה...

לסיום: שמעון פטור מנזק שבירת המשקפים (אחת שאלתי).

זכות הלימוד בעלון זה תהיה לעילוי נשמות: ר' נוראל חזני בן מרים ויעקב ז"ל, לע"נ מרת מוניה חזני בת כורשיד ז"ל, לע"נ מרת פארי בת מוניה ז"ל, לע"נ ר' עזריאל בן שרה ז"ל, לע"נ מרת מנסורה בת כשור ז"ל, לע"נ יוסף בן הלה ז"ל, לע"נ אליהו בן אסתר ז"ל, לע"נ יצחק בן ליבה ז"ל, לע"נ ברוך בן כהנה ז"ל, לע"נ סוסן בת ויקטוריה ז"ל, לע"נ טובה בת כורשיד ז"ל, לע"נ מסעוד בן מרהנג ז"ל, לע"נ אלהם בת שהנז ז"ל, לע"נ דוד בן רבקה ז"ל, לע"נ ענת בת אסתר ז"ל, לע"נ יצחק בן מרים ז"ל, לע"נ מרים בת שמה ז"ל, לע"נ אברהם בן סולטנה ז"ל, לע"נ יונה בן אסתר ז"ל, לע"נ בן כהן בת פולין ז"ל, לע"נ משה בן רינה תחיה ז"ל, לע"נ שמואל בן קדינה ז"ל, לע"נ כל נפטרי עם ישראל.

למעוניינים בהפצת העלון: 03-5592523. לקבלת העלון בדוא"ל, שלחו בקשה ל: otzarot.hparasha@gmail.com